

А.М. ДЕЙНЕКА¹

ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЛІСИ В УКРАЇНІ

Здійснено аналіз форм власності на ліси та прав користування лісами в Україні. На прикладі Львівської області проаналізовано проблеми в управлінні лісами і лісовим господарством, які пов'язані з формами власності, видами права та користування лісами.

Запропоновано невідкладні заходи з розвитку форм власності на ліси в Україні.

Ключові слова: право власності на ліси, лісова політика, державне регулювання

Вступ. Ліси України є її національним багатством і за своїм призначенням і розташуванням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні, інші функції та є джерелом для задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах.

Усі ліси на території України, незалежно від того, на землях яких категорій за основним цільовим призначенням вони ростуть, та незалежно від права власності на них, становлять лісовий фонд України і перебувають під охороною держави (ст. 1 «Лісового кодексу України») [1].

За даними останнього державного обліку лісів станом на 01.01.2012, площа земель лісового фонду держави становить близько 11,15 млн га, зокрема площа вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок – 9,7 млн га. Лісистість України становить 15,7%, що є одним з найменших показників у Європі. Загальний запас деревини у насадженнях України в загалом становить 1 млрд 512 млн м³/га [2].

За даними головного управління Держкомзему у Львівській області, загальна площа лісів станом на 01.01.2011 р. становить 694,4 тис. га, зокрема ліси у постійному користуванні державних лісгосподарських підприємств Держлі-

¹ **ДЕЙНЕКА Анатолій Михайлович** – дійсний член Лісівничої академії наук України, начальник Львівського обласного управління лісового і мисливського господарства, доктор економічних наук, професор кафедри економіки та менеджменту лісових підприємств. Національний лісотехнічний університет України. м. Львів, Україна. Тел.: (032) 297-61-21. E-mail: loulmg@ukr.net

сагентства України – 478,1 тис. га, обласного комунального спеціалізованого лісогосподарського підприємства «Галсільліс» – 146,3 тис. га, підприємств Міноборони України – 40,6 тис. га, землі запасу та землі, не надані у власність та постійне користування – 31,1 тис. га.

Відповідно до ст. 7 «Лісового кодексу України», ліси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності українського народу. Від імені українського народу права власника на ліси здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України. Водночас ліси можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності (ст. 56 «Земельного кодексу України»). Суб'єктами права власності на ліси є держава, територіальні громади, громадяни та юридичні особи.

Результати та обговорення. Державна власність на ліси є основною умовою забезпечення підвищення продуктивності, охорони та відтворення лісів, посилення їх корисних властивостей, задоволення потреб суспільства у лісових ресурсах на основі науково обґрунтованого раціонального використання. Держава як єдиний власник визначає порядок і умови користування лісами, систему органів управління у галузі використання лісових ресурсів, способи охорони та захисту лісових багатств. У державній власності перебувають усі ліси України, окрім лісів, які є у комунальній або приватній власності. Право державної власності на ліси набувається і реалізується в особі Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій відповідно до закону (ст. 8 «Лісового кодексу України»).

На наш погляд, на сучасному етапі розвитку лісового господарства в Україні заборона продажу лісів, які перебувають у державній власності, є виправданою, оскільки, на відміну від сусідніх країн Європи, у нас відсутні законодавча база і традиції приватного ведення лісового господарства. У Львівській області до державної власності віднесено ліси лісогосподарських підприємств Держлісагентства України, Міноборони України, Мінприроди України, інших державних підприємств та організацій.

У комунальній власності перебувають ліси в межах населених пунктів, окрім лісів, що перебувають у державній або приватній власності. У комунальній власності можуть перебувати й інші ліси, набуті або віднесені до об'єктів комунальної власності у встановленому законом порядку. Право комунальної власності на ліси реалізується територіальними громадами безпосередньо або

через утворені ними органи місцевого самоврядування (ст. 9 «Лісового кодексу України»). Право комунальної власності на ліси набувається під час розмежування в установленому законом порядку земель державної і комунальної власності, а також шляхом передачі земельних ділянок з державної власності в комунальну та з інших підстав, не заборонених законом (ст. 11 «Лісового кодексу України»). До комунальних лісів належать ліси лісогосподарських підприємств ОКСЛГП «Галсільліс», які підпорядковані Львівській обласній раді. В області залишається не вирішеним питання розмежування лісів державної власності (ліси за межами населених пунктів) та комунальної власності (ліси в межах населених пунктів). З огляду на це, питання віднесення лісів, які перебувають у віданні ОКСЛГП «Галсільліс», до лісів комунальної власності, є дискусійним.

Ліси в Україні можуть перебувати у приватній власності. Громадяни та юридичні особи, за рішенням органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, можуть безоплатно або за плату набувати у власність замкнені земельні ділянки лісового фонду загальною площею до 5 га у складі угідь селянських, фермерських та інших господарств. Цю площу може бути збільшено у разі успадкування лісів згідно із законом. Громадяни і юридичні особи можуть мати у власності ліси, створені ними на набутих у власність у встановленому порядку земельних ділянках деградованих і малопродуктивних угідь, без обмеження їх площі. Ліси, створені громадянами та юридичними особами на земельних ділянках, що належать їм за правом власності, перебувають у приватній власності цих громадян і юридичних осіб (ст. 56 «Земельного кодексу України», ст. 10, 12 «Лісового кодексу України») [3, 1]. Водночас, процедура виділення земель приватним особам під створення лісів підзаконними актами не виписана. Згідно з даними головного управління Держземагенства, у Львівській області у приватній власності громадян перебуває 120,2 га лісів.

Право приватної власності на ліси громадян та юридичних осіб України виникає з моменту одержання ними документів, які засвідчують право власності на земельну ділянку, та їх державної реєстрації. Ліси, отримані у спадщину іноземними громадянами, особами без громадянства та іноземними юридичними особами, підлягають відчуженню впродовж одного року. Документом, що посвідчує право приватної власності на ліси, є державний акт на право власності на землю, наданий на відповідну земельну ділянку (ст. 13 «Лісового кодексу України»). За своїм змістом право власності на ліси містить сукупність повно-

важень власників щодо володіння, користування та розпорядження лісами. Права та обов'язки громадян і юридичних осіб, які мають у приватній власності ліси, особливості припинення права приватної власності на ліси визначено у статтях 14, 15 «Лісового кодексу України». Держава, як основний власник лісів, реалізує свої повноваження через відповідні державні органи управління, підприємства, установи, організації та громадян, за якими ліси закріплено як об'єкт управління, охорони та використання.

Об'єктом права власності є усі ліси України, які становлять її лісовий фонд. Уся сукупність дерев, чагарників, іншої лісової рослинності, які віднесені до поняття лісу, визначаються об'єктами права державної власності доти, поки вони ростуть на землі. Зрубані дерева, чагарники та інші лісові ресурси не є частиною лісу, вони перетворюються в його продукцію, яка становить самостійний об'єкт права власності. Якщо власником лісу є держава, то правомірно заготовлені лісові ресурси можуть належати на праві власності не лише державі, а й колективу та окремим громадянам. Право державної власності не поширюється також на усі види зелених насаджень, які не віднесено до категорії лісів і перебувають у межах населених пунктів: окремі дерева і групи дерев, чагарники на сільськогосподарських угіддях, садибах, присадибних, дачних і садових ділянках. Відповідно до положень законодавства, такі насадження може бути віднесено до комунальної, колективної чи приватної форми власності. Згідно зі ст. 13 Закону України «Про власність», насадження на земельній ділянці, наданій громадянину, є об'єктом його приватної власності.

Деякі експерти звертають увагу на необхідність удосконалення правового регулювання надання громадянам та юридичним особам у власність земельних ділянок лісового фонду. Зокрема, на законодавчому рівні не визначено порядок надання у приватну власність земельних ділянок деградованих і малопродуктивних угідь для заліснення, який має передбачати наявність у відповідних суб'єктів певної освіти, досвіду роботи у лісовому господарстві, можливість залучення до здійснення відповідних робіт підготовлених спеціалістів, організувати належне матеріально-технічне забезпечення заходів із заліснення, а також визначати умови відчуження таких земельних ділянок, режим використання відповідних земельних ділянок тощо.

На наш погляд, інститут приватної власності на ліси в Україні має розвиватися не через приватизацію вже існуючих лісів державної і комунальної

форми власності, а шляхом створення нових лісів на землях, що надаються у приватну власність.

Право користування лісами здійснюється в порядку постійного та тимчасового користування лісами (ст. 16 «Лісового кодексу України») [1]. Так, у постійне користування ліси на землях державної власності для ведення лісового господарства без встановлення строку надають спеціалізованим державним лісогосподарським підприємствам, іншим державним підприємствам, установам та організаціям, у яких створено спеціалізовані лісогосподарські підрозділи.

У постійне користування ліси на землях комунальної власності для ведення лісового господарства без встановлення строку надають спеціалізованим комунальним лісогосподарським підприємствам, іншим комунальним підприємствам, установам та організаціям, у яких створені спеціалізовані лісогосподарські підрозділи.

Ліси надають в постійне користування на підставі рішення органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування, прийнятого в межах їх повноважень за погодженням з територіальними органами центральних органів виконавчої влади з питань лісового господарства та з питань охорони навколишнього природного середовища (ст. 17 «Лісового кодексу України»). Право постійного користування лісами посвідчується державним актом на право постійного користування земельною ділянкою.

Тимчасове користування лісами може бути довгостроковим – терміном від одного до п'ятидесяти років і короткостроковим – терміном до одного року (ст. 18 «Лісового кодексу України»).

Довгострокове тимчасове користування лісами ґрунтується на договорі про строкове платне використання лісових ділянок, які виділяють для потреб мисливського господарства, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей, проведення науково-дослідних робіт.

Довгострокове тимчасове користування лісами державної та комунальної власності здійснюється без вилучення земельних ділянок у постійних користувачів лісами на підставі рішення відповідних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, прийнятого в межах їх повноважень за погодженням з постійними користувачами лісами і територіальними органами центрального органу виконавчої влади з питань лісового господарства.

Довгострокове тимчасове користування лісами приватної власності здійснюється без вилучення земельних ділянок шляхом укладання між власником лісів і тимчасовим лісокористувачем договору, який підлягає реєстрації в територіальних органах центрального органу виконавчої влади з питань лісового господарства.

З метою посилення державного контролю в галузі охорони, збереження, раціонального використання лісових ресурсів, вироблення єдиного підходу щодо надання в тимчасове довгострокове користування лісових ділянок, на підставі ст.ст. 18, 20, 21, 31 «Лісового кодексу України» та ст. 13, 16, 17, 21, 29 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» головою Львівської ОДА видано розпорядження від 11.06.2008 № 564/0/5-08 «Про порядок надання та умови довгострокового тимчасового користування лісовими ділянками» і розпорядження голови Львівської ОДА від 05.09.2007 № 927 «Про затвердження нормативів плати за спеціальне використання лісових ресурсів місцевого значення».

За період 2008-2011 рр. в області виділено юридичним та фізичним особам в довгострокове тимчасове користування на платній основі 86 лісових ділянок загальною площею 226,77 га для використання в рекреаційних, туристичних та культурно-оздоровчих цілях.

На наш погляд, якщо довгострокове тимчасове користування здійснюється відповідно до законодавства, то це не становить загрози щодо зміни форми власності на зазначені ділянки лісового фонду.

Короткострокове тимчасове користування лісами для заготівлі другорядних лісових матеріалів, побічних лісових користувань та інших потреб, передбачених Кодексом, здійснюється без вилучення земельних ділянок у власника лісів, постійного лісокористувача на підставі спеціального дозволу, що видається постійним лісокористувачем підприємствам, установам, організаціям, громадянам тощо.

Проблемним у Львівській області є багатовідомчість у користуванні лісами, коли відсутня єдина політика і стандарти ведення лісового господарства, збереження лісових ресурсів та їх раціонального використання.

У Львівській області обліковано більше ніж 31 тис. га лісів на землях запасу сільських, селищних рад, які не передані у постійне користування лісогосподарським підприємствам, тобто є безгосподарними.

Висновки. Виходячи із наведеного аналізу, вважаємо недоцільною і неприпустимою приватизацію існуючих лісів державної і комунальної власності. Інститут приватної власності повинен розвиватися шляхом створення лісів на приватних землях і здійснюватися шляхом лісорозведення.

Нагальною потребою є прийняття відповідними органами влади рішень про передачу у постійне користування державним, комунальним або приватним спеціалізованим лісогосподарським підприємствам лісів, які ростуть на землях запасу місцевих рад і не надані у користування спеціалізованим лісогосподарським підприємствам. Зволікання з вирішенням цього питання ставить під загрозу саме існування цих лісів.

Необхідно забезпечити переведення земель, які самозаліснилися, із категорії сільськогосподарських у лісові з наступною передачею їх у постійне користування державним, комунальним або приватним спеціалізованим лісогосподарським підприємствам.

З метою стимулювання створення нових лісів усіх форм власності потрібно розробити і ухвалити відповідну нормативно-правову базу.

Список використаних джерел

1. Лісовий Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kodeksy.org.ua/lis/index.htm>.

2. Загальна характеристика лісів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921&cat_id=32867.

3. Земельний Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

А.М. Дейнека

ПРАВО СОБСТВЕННОСТИ НА ЛЕСА В УКРАИНЕ

Осуществлен анализ форм собственности на леса и прав пользования лесами в Украине. На примере Львовской области проанализированы проблемы в управлении лесами и лесным хозяйством, которые связаны с формами собственности, видами права и пользования лесами.

Предложены первоочередные меры, направленные на развитие форм собственности на леса в Украине.

Ключевые слова: право собственности на леса, лесная политика, государственное регулирование

A.M. Deyneka

FOREST OWNERSHIP IN UKRAINE

The analysis of forest ownership – forms and types of property rights for in Ukraine is conducted. On the example of the Lviv region the problems of forest management and forestry development analyzed in the context of ownership on forests and types of property rights.

Offered best-term steps from development of patterns of ownership on the forests in Ukraine.

Key words: forest ownership rights, forest policy, public regulation